

PSYCHOLOGIE U NÁS A JINDE

JAN SOUČEK SEDMDESÁTILETÝ

Posledního července oslavil sedmdesáté narozeniny PhDr. Jan Souček, docent sociální psychologie na pedagogické fakultě University Karlovy.

Jan Souček, rodák z Jičína v Čechách, vystudoval reálku v Bučovicích na Moravě a po návratu z války působil na obecných a měšťanských školách vyškovského okresu, potom dva roky (v letech 1924—26) na doplňovacích školách v Bělehradě a v Brémách a opět na Moravě, tentokrát na menšinové škole v Uničově. Když byl r. 1929 přeložen do Prahy, vyučoval češtině na německých školách a současně studoval na Škole vysokých studií pedagogických. V r. 1932 se dal zapsat na filosofickou fakultu UK a tam r. 1936 získal doktorát filosofie.

Během vysokoškolského studia se orientoval k pedagogické sociologii (u prof. Příhody) a k sociální psychologii (u prof. Krále). Vypracoval doktorskou disertaci na téma „Socializace dítěte“ a kromě recenzí publikoval studii „Současné proudy v americké sociální psychologii“, kterou cituje J. Král ve své „Československé filosofii“. Před válkou prováděl sociálně psychologické výzkumy, v nichž se zabýval zájmy velkoměstských dětí a poměštovaním okolí velkoměsta.

Od r. 1937 přešel do administrativních školských služeb, pracoval na zemské školní radě v Praze a do r. 1945 vykonával funkci okresního školního inspektora. Tuto funkci zastával v protektorátu k prospěchu našeho školství a učitelstva. Jako posila v těžkých dobách byly oceňovány mj. kursy, které pořádal pro učitelstvo a na něž zval přední české odborníky.

Intenzivní činnost začal rozvíjet po r. 1945, kdy na návrh prof. Příhody byl jmenován vedoucím sociologického oddělení ve Výzkumném ústavu pedagogickém. Pokračoval ve svých výzkumech předválečných, provedl rozsáhlý výzkum adaptace žáků na nové prostředí v pohraničí a spolupracoval na výzkumu absence a nemocnosti žáků národní školy. V r. 1947 předložil habilitační spis na téma „Sebevědomí jako sociálně psychologický jev“. Přednášel sociální psychologii na pedagogické fakultě, publikoval učebnici sociální psychologie (spolu s prof. Ullrichem), řadu kratších statí a překlad Sargentových „Základů psychologie“.

Když byla sociální psychologie spolu se sociologií u nás „likvidována“, bylo přerušeno Součkovu habilitační řízení a on sám jako představitel této vědní disciplíny se stal terčem šikanování na pracovišti. Byl překládán do různých pracovních skupin, které s jeho vědeckým zaměřením nesouvisely, a byly mu ukládány podružné, pomocné úkoly. Přesto neztrácel zájem o vědeckou práci, spolupracoval na psychologickém výzkumu elementárního čtení a psaní, probíjaval používání experimentálních a statistických metod v psychologickém i v pedagogickém výzkumu, soustředil se na metodologické otázky pedagogické psychologie a na problematiku žákovy osobnosti, kde mohl nejlépe využít svých bohatých vědomostí ze sociální psychologie. V klidnějším mezidobí mohl dokonce provést samostatný výzkum roztěkaných dětí. Kromě experimentální studie na toto téma patří k nejpronikavějším pracím z tohoto období jeho pojednání o vlastnostech osobnosti.

Když dr. Souček odcházel z Výzkumného ústavu pedagogického v Praze (jako odborný pracovník kabinetu metody cizojazyčného vyučování) r. 1959 do důchodu, začal novou, plodnou etapu ve své vědecké a pedagogické práci. Pilně sledoval světovou literaturu, v překladech a komentářích k nám uváděl díla Allportova, Brunerova, Thomaseho, Zazzo aj., napsal desítky článků do odborných časopisů o rozmanitých problémech sociálně-psychologických a pedagogickopsychologických, publikoval původní učebnici sociální psychologie a byl hlavním spoluztorem dalších vysokoškolských učebnic pedagogické psychologie a pedagogiky. Přednášel v rozhlase, v Socialistické akademii a v četných kursech pro učitele. V r. 1965 působil v Ústavu pro doškolování lékařů, kde vypracoval program pro činnost kabinetu pedagogiky, dalším rokem je činný v Ústavu pro učitelské vzdělání na UK a od r. 1967 má plný pedagogický úvazek na katedře psychologie pedagogické fakulty UK, na níž byl po habilitaci ustanoven docentem sociální psychologie.

Sedmdesátiny zastihují docenta Součka v plné pracovní aktivitě. Svých přebohatých vědomostí a zkušeností využívá při rozpracovávání problémů sociální psychologie a psychologie osobnosti. Četní jeho přátelé, spolupracovníci a žáci si připomínají jeho plodné pracovní výsledky ve vědě i ve výchově. Jan Souček vždy byl a stále zůstává neúnavným, iniciativním, tvořivým člověkem, kritickým ve vědecké práci i k sobě samému. Jeho

Široká a důkladná orientace v kultuře, poučená láska k hudbě, literatuře a umění vůbec, rozsáhlé jazykové znalosti, neutuchající touha po poznání poznamenávají celé jeho dosavadní dílo. To dal do služeb hodnotám, v jejichž čele stojí lidská osobnost, její důstojnost a opravdovost.

Fr. Jiránek

Soupis hlavních publikací doc. dr. Jana Součka

A. Studie

- Současné proudy v americké sociální psychologii. Sociální problémy III, 1934, č. 3—4.
Jak působí společnost na duševní vývoj dítěte. Sociální problémy V, 1936, č. 2.
Zájmy velkoměstských dětí. Z přednášky na kongresu sociologie dítěte v Paříži. Sociologie a sociální problémy VI, 1938/39, č. 1—2.
Sebevědomí jako sociálně psychologický jev (rukopis habilitační práce), 1947.
Adaptace žáků na nové prostředí v pohraničí. Archiv VÚP v Praze, 1948.
Školní absence a nemocnost žáků obecné školy (s J. Meisnerem). Pedagogická revue I, č. 1—2.
Význam práce pro osvojování poznatků. Pedagogika I, 1953, č. 2, s. 96—106.
Příspěvek k problému výběru dětí do zvláštní školy (s J. Doležalem). Pedagogika I, 1953, č. 5, s. 284—296.
Psychologické otázky počátečního čtení a psaní (s F. Jiránkem a kol.). Praha, SPN 1955.
K osvětlení pojmu „přiměřenost“ v pedagogické vědě. Učitel'ské noviny V, 1955, s. 4—5.
Komenský v Psychological Review (s J. Patočkou). Archiv pro bádání o životě a díle J. A. Komenského XVI, 1957, č. 2.
Těkávé děti. Pedagogika VIII, 1958/59, č. 6, s. 719—733.
Několik poznámek k teorii vlastnosti. Čs. psychologie II, 1956, č. 2, s. 113—124.
Předmět a metody pedagogické psychologie (s F. Jiránkem). Sborník psychologických prací v red. prof. J. Doležala, Praha, NČSAV, 1957, s. 287—300.
Současné směry v psychologii osobnosti. Pedagogika VIII, 1958, č. 3, s. 352—362.
Manipulace s pomůckami. Učební pomůcky ve škole a v osvětě II, 1962/63, č. 2.
Kdy je ředitel osobností. Sociálněistická škola VI, 1965/66, č. 2, s. 532—535.
Osobnost mladého člověka v dnešní době. Odborná výchova XVI, 1965, č. 5.
Poznávejme zájmy mladých lidí. Odborná výchova XVI, 1965, č. 7.
Jedinec a společnost. Sb. Psychologie osobnosti, Praha, KPÚ 1965.
Mládež ve světle sociální psychologie. Odborná výchova XVII, 1966/67, č. 1.
Roztěkané děti. Psychológia, sborník ped. fak. UK v Bratislavě se sídlem v Trnavě, Bratislava, SPN 1966, s. 45—63.
Učení a rozvoj osobnosti. Odborná výchova XVII, 1966/67, č. 3.
Životní sloh. Zemědělská škola XVII, 1966/67, č. 8.
Výchova svědomí. Rodina a škola XV, 1968, č. 7.

B. Vysokoškolské učebnice a texty

- Sociologie výchovy, Chrudim 1948.
Pedagogická psychologie s úvodem do vývojové psychologie (s F. Jiránkem a spol.), Praha, SPN 1961.
Úvod do sociální psychologie pro učitele (se Zd. Holubářem), Praha, SPN 1965.
Psychologie školní třídy. In: Chlup - Kopecký, Pedagogika, Praha, SPN 1965, s. 69 a n.
Úvod do obecné psychologie (s F. Jiránkem). Praha, SPN 1969.
Vybrané kapitoly ze sociální psychologie pro učitele (se Zd. Holubářem). Praha, SPN (v tisku).
Pedagogická psychologie (s F. Jiránkem a J. Fišerem). Praha, SPN (v tisku).

C. Knižní překlady

- Sargent S. S.: Základy psychologie. Praha, Život a práce 1947.
Asrafan E. A.: Hmota a vědomí. Praha, SNTL 1954.
Ščelovanov N. M. - Aksarinová N. M.: Výchova dětí útlého věku v ústavech. Praha, SPN 1954.
Zaporožec A.: Psychologie. Praha, SPN 1954.
Lindquist E. F.: Statistická analýza v pedagogickém výzkumu. Praha, SPN 1967.
Bruner J. S.: Eseje o umění. Praha, SPN (v tisku).
Allport G. W.: Geneze osobnosti. Praha, SPN (v tisku).